

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію ОСТАПЧУК Ірини Ігорівни
“Тропи та тропеїзація англomовного масмедійного дискурсу” на здобуття
наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови (Львів, 2016).

Зміни, яких зазнала лінгвістика під впливом загальної тенденції до антропологізації сучасної гуманітарної науки, зумовили зміщення уваги дослідників зі структурно-формальних особливостей мовних одиниць на їх змістові властивості. У світлі таких змін спостерігається зростання інтересу до проблем вивчення образності, оціночності та експресивності у термінах фігур мовлення. Тропи стають не тільки стилістичними прийомами, а й елементами самого процесу смислотворення, оскільки стосуються проблеми категоризації дійсності і досвіду людини, а також віднаходження механізмів мисленнєвої діяльності і різноманітних когнітивно-ментальних структур, які залучені до цього процесу. У зв'язку з цим важко не погодитися з Кеннетом Берком, який серед інших філософів мови минулого століття відстоював думку про те, що тропи (tropes), так само як і процес тропеїзації (troping), становлять чи не основний спосіб, за яким людина організовує своє лінгвістичне ставлення до навколишнього світу (Burke K. Grammar of Motives. – Berkeley, California UP, 1969. – P. 503). Без сумніву, що така думка залишається актуальною й сьогодні.

Сказаним визначається актуальність дисертації Ірини Ігорівни Остапчук, присвяченої дослідженню семантико-когнітивної та прагматичної реалізації тропів як нових концептуальних утворень у медіаджерелах та мовленнєвих ситуаціях.

Крім того, актуальність рецензованої праці зумовлює сам вибір предмета дослідження, оскільки виявлення тенденції до тропеїзації англійської мови уможливорює розкриття змістової специфіки поняття “тропи”, їх образного значення у фрагментах медіатекстів таких авторитетних англomовних медіаджерел, як скрипти телепередач, друковані та онлайн видання газет,

журналів і блоги новин, які слугували матеріалом аналізу – загальним обсягом понад 1000 умовних сторінок, а також дані суцільної вибірки із словників неологізмів, тлумачних та синонімічних лексикографічних джерел (9 позицій).

Актуальність і новизна виконаної праці зумовлюються також спробою дисертантки розв'язати складну проблему розкриття процесу тропеїзації мовлення насамперед для позначення тенденції поширення фігур мовлення у медійному дискурсі. Звертаючись у своєму дослідженні до класифікації тропеїзованих одиниць із сукупності okazіональної та фіксованої нової лексики початку 21 століття, І. І. Остапчук теоретично обґрунтовує алгоритм кодування асоціацій у тропях, а також прагматичні можливості тропів у медіа на вербальному та невербальному рівнях. Новаторським виявляється авторський варіант розв'язання цієї проблеми та залучений методологічний апарат.

Так, наведений у Розділі 1 дисертації докладний аналіз теоретичних міркувань щодо сутності тропів і тропеїзації, дозволив дослідниці узагальнити історію поглядів на ці феномени і надати методологічно коректне визначення терміна “тропеїзація” як поняття міждисциплінарного, систематизувати типологічні, структурні та семантичні параметри тропів, спільні та відмінні характеристики метафори, метонімії, евфемізмів/дисфемізмів та перифразу та їх смислові підвиди. Ґрунтовний опис теоретичних засад досліджуваної проблеми свідчить на користь філологічної ерудиції авторки, сприяє широкому тлумаченню тропів у когнітивно-семантичному аспекті і на рівні дискурсу. Отже, представлене І. І. Остапчук дослідження вбачається актуальним і теоретично вагомим у контексті лінгвістичних пошуків сьогодення.

У рецензованій праці дослідницею використано не тільки традиційні методи лінгвостилістичного аналізу – *інтерпретаційно-текстовий, контекстуально-ситуативний*, а й методологічний апарат когнітивної лінгвістики, зокрема, методику *концептуального моделювання* і *фреймовий аналіз*, які спираються на когнітивну теорію метафори. З метою встановлення асоціативного елемента у метафорі та метонімії застосовується алгоритм інтерпретації тропів та виокремлення ознаки, що актуалізується на основі *трансформаційного методу*. Для підтвердження наявності

метафоричного/метонімічного компонента лексем дисертантка використовує відповідну *процедуру ідентифікації метафор (Metaphor Identification Procedure)*, розроблену амстердамською групою дослідників Pragglejaz Group, метод *прагматичного аналізу* з метою встановлення функцій та намірів мовця в кожній конкретній мовленнєвій ситуації, що залучають використання тропів, а також метод *дискурсивного аналізу*, що інтегрує інтерпретацію певного відрізка тексту, його смислові зв'язки та цілі висловлення.

Аналіз динаміки асоціативно-семантичних перетворень, результати якої викладено в Розділі 3 дисертації, дозволив авторці здійснити алгоритм інтерпретації метафори і метонімії (підрозділ 2.1), встановити сфери-джерела, які найчастіше використовуються у процесі метафоризації і модифікації даних фреймів, які демонструють принципи категоризації вербалізованої інформації про предмети матеріального світу (підрозділ 2.2.).

У дисертації доведено, що “словотвірний потенціал тропів засвідчує їх активне використання в мовленні поруч з іншими усталеними формами слів. Поширення іменників, прикметників та дієслів відповідає базовим вимогам фіксованих лексем – називати явище/предмет, окреслити його динаміку та охарактеризувати найважливіші ознаки” (с. 121) (підрозділ 2.3.).

У Розділі 3 дисертації І. І. Остапчук здійснює аналіз прагматичного потенціалу тропів шляхом використання структурних елементів сучасного медіатексту і наочно демонструє, що усі аспекти, якими характеризується медіатекст – соціальна спрямованість, емоційно-експресивна оціночність, тематична рубрикація, яскравість заголовку, креолізованість та інші мовні чинники досягаються за допомогою використання образних значень, продуктом яких є досліджувані тропи (підрозділ 3.1.).

У дисертації дуже вдало доведено гіпотезу про наростаючу тенденцію до масового використання тропів у медіапросторі, що впливає на розвиток англійської мови загалом, а верифікація зазначеної гіпотези відбувається на основі загальновідомої формули теорії ймовірності (підрозділ 3.2.). Тропеїзація в когнітивно-семантичному аспекті, як наголошує дисертантка, є вживанням образного смислу слова для позначення сучасних феноменів замість

денотативних чи описових значень, а на рівні дискурсу є тенденцією до активної імплікації тропів та варіантів їх вираження.

Досліджуючи у підрозділі 3.4 комунікативно-прагматичний потенціал тропів в англomовному медіадискурсі, Ірина Остапчук на значному ілюстративному матеріалі доводить, що такі маніпулятивні стратегії мовленнєвого впливу в текстах медіа, як попередження, обвинувачення, запрошення, інструктування, заборона, обіцянка, спонукання до висловлення власних суджень, заклик про допомогу, співчуття та ін., відповідають групі прагматичних функцій: інвітативній, інструктивній, інтерогативній, медитативній, промітативній, рекомендативній тощо (с. 172–178).

Вірогідність положень і висновків дисертаційної праці І. І. Остапчук забезпечується опрацюванням значної джерельної бази (333 позиції) і застосуванням релевантних методів аналізу. Достовірність отриманих результатів підсилюється розміщеними у шести додатках рисунками у вигляді схем, виконаних на якісному рівні, що унаочнюють семантичні характеристики тропів, а також семантичні трансформації у метафорі та метонімії, концептуальний аналіз тропів, причини та наслідки процесу тропеїзації.

Структура, зміст та оформлення дисертації І. І. Остапчук відповідають вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій. Основні результати дослідження повністю відбито у змісті автореферату, в 11-ти публікаціях, серед яких – шість наукових статей, надрукованих у фахових виданнях України, та дві статті у зарубіжних виданнях. Науковий доробок І. І. Остапчук пройшов апробацію на дев'яти міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Роботу охайно оформлено.

Всі зазначені позитивні моменти дозволяють кваліфікувати дисертацію І. І. Остапчук як самостійне лінгвістичне дослідження актуальної проблематики у вітчизняній англiстиці. Однак, як і кожне завершене дослідження, що рецензується, воно є відкритим для наукової дискусії. Дискусійні моменти стосуються задіяної термінології, окремих методологічних засад, а також інтерпретації аналізованого мовного матеріалу.

1. У роботі має місце термінологічне змішування словотвірних процесів та лексичних одиниць, що утворились в результаті застосування цих процесів у загальній класифікації способів словотворення тропів медійного дискурсу. Йдеться про типи словотворення, які традиційно позначаються як продуктивні (афіксація, основоскладання, конверсія та аббревіація) та непродуктивні (наприклад, контамінація, редуплікація, звуконаслідування та ін.). До продуктивного типу дисертантка зараховує слова-гібриди (наприклад, *ninja loan, 99er*), утворені як за допомогою афіксації, так і в результаті основоскладання, але аж ніяк не можуть позначати тип словотворення, чи аналогію (наприклад, *stoplifting, mother-out-law*), яка зазвичай визначається як загальнолінгвістичний принцип формального чи/або семантичного уподібнення однієї одиниці мови іншій чи перенесення відношень однієї одиниці на відношення іншої.

2. Так само досить суперечливим є висновок про залучення дієслів у частиномовному представленні тропів масмедійного дискурсу. З одного боку, дисертантка зауважує, що “дієслова є найяскравішими тропами, оскільки виражають активну здатність та функції певних предметів. Загалом потенціал тропеїзації дієслова дуже великий, тому що ця частина мови виражає динаміку, яка і вказує на перетворюваність дійсності за подібністю до інших процесів” (с. 117), а з іншого боку, доходить висновку, що “серед найуживаніших однокомпонентних фігур є іменники, менш репрезентованими – дієслова, проте вони дуже часто виступають оказіоналізмами у контексті медіа дискурсу” (с. 184). Ці тези потребують додаткових пояснень та уточнень.

3. Інтерпретація аналізованого мовного матеріалу є не завжди коректною у відношенні до застосування концептуального аналізу тропів. Авторка роботи докладно описує десять метафоро-метонімічних фреймових структур, які категоризують вербалізовану інформацію про предмети і явища матеріального світу і які реконструйовані на основі текстових фрагментів (сс. 92–107). Однак розподіл концептів на універсальні, відносно універсальні і специфічні дещо спрощує методику аналізу когнітивних моделей, де майже половина з них є відносно універсальними.

Виникає запитання: за яким критерієм концепти вважаються універсальними, відносно універсальними чи специфічними? Яка ж участь лінгвокультурних чинників у цьому процесі?

4. Дискусійним у роботі є питання щодо імпліцитної позиції семи-мотиватора в оказіональних новоутвореннях із образним значенням в англomовному усному та писемному медіадискурсі. Тож як маніфестується їхня парольна функція в міжкультурній комунікації? Хотілося б почути думку дисертантки з цього приводу, зокрема з огляду на матеріал дослідження.

5. У роботі трапляються поодинокі мовностилістичні хиби і друкарські огріхи (сс. 6, 13, 32, 48, 51, 66, 110, 111, 122, 133, 142 та ін.).

Наведені міркування мають дискусійний характер і жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від дисертації, а радше свідчать про дослідницькі перспективи у царині англійської філології. Мета дослідження досягнута, поставлені завдання виконано, а залучений фактичний матеріал і сучасні методи аналізу забезпечують достовірність отриманих результатів.

На підставі докладного ознайомлення з текстом дисертації, авторефератом, фаховими публікаціями, які повністю висвітлюють її зміст, вважаю, що дисертація “Тропи та тропеїзація англomовного масмедійного дискурсу” є оригінальним завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженому Кабінетом Міністрів України від 24.07.2013 р., № 567, а її авторка Остапчук Ірина Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології

Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Бистров Я. В.
Начальник відділу кадрів
Державного вищого навчального закладу
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
код 02125266
« 14 » 03. 2016

Я. В. Бистров

Я. В. Бистров